

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Jarmila Konečná

Důchodový věk

Bakalářská práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Důchodový věk“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Tovačově dne 28. února 2014

Jarmila Konečná.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce JUDr. Gabriele Halířové, Ph.D. za odborné vedení práce a za cenné připomínky a rady.

Obsah

Univerzita Palackého v Olomouci	1
Úvod	7
1 Právně teoretický vzhled do problematiky	9
1.1 Právní skutečnosti v sociálním zabezpečení	9
1.2 Sociální události	10
1.2.1 Řešení sociálních událostí	11
1.3 Dělení sociálních událostí	12
1.3.1 Předvídatelné a nepředvídatelné sociální události	12
1.3.2 Biologické sociální a sociální události	13
1.3.3 Přímé a nepřímé sociální události	13
1.4 Základní sociální události v právu sociálního zabezpečení	14
2 Věk jako sociální událost	16
2.1 Věk a jeho význam v právu	16
2.1.1 Čas a plynutí času v právu	16
2.1.2 Věk z obecného hlediska	17
2.2 Věk jako sociální událost v právu sociálního zabezpečení	17
3 Věk v jiných právních odvětvích	19
3.1 Věk z pohledu ústavního práva	19
3.2 Věk z pohledu správního práva	20
3.3 Věk z pohledu trestního práva	21
3.4 Věk z pohledu občanského práva	22
3.5 Věk z pohledu civilního procesu	24
4 Důchodový věk	26
4.1 Stáří	26
4.1.1 Stáří v systému sociálního zabezpečení	27
4.2 Důchodový věk	28
4.2.1 Výchova dítěte a vymezení pojmu dítě	29

4.2.2	Obecný důchodový věk dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.....	30
4.2.3	Zvláštní snížený důchodový věk dle zákona č. 155/ 1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů	31
4.3	Zvýhodněné postavení žen při stanovení důchodového věku	33
	Závěr.....	36
	Seznam použitých zdrojů.....	39
	Přílohy	43
	Příloha č. 1	43
	Příloha č. 2.....	44
	Příloha č. 3.....	45
	Příloha č. 4.....	46
	Shrnutí (Abstrakt).....	47
	Abstract.....	48

Seznam použitých zkratk

ČSÚ	Český statistický úřad
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
LZPS	usnesení předsednictva ČNR č. 2/ 1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 202/2012 Sb., účinného ke dni 1. září 2012
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZZŘ	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
NemPoj	zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
PojDůch	zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
StScPod	zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZPr	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ZVzp	zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Základy sociálního zabezpečení byly položeny v evropské společnosti již v 16. století, kdy svobodná města převzala péči o chudé a to prostřednictvím regulování žebrání a zakládáním azylových domů. Postupně docházelo k převzetí této péče státem a tak vznikaly první systémy sociální pomoci. Z tohoto důvodu jsou historickými předchůdci tohoto pojmu chudinská péče, sociální správa či sociální péče. Tyto se staly poté základy pro dnešní pojetí práva sociálního zabezpečení jako nástroj realizace lidského práva na sociální bezpečnost a důstojnou minimální životní úroveň. Ve své podstatě se jedná o péči a pomoc státu občanům, kteří se v důsledku určité sociální události ocitli ve stavu ohrožení sociálním vyloučením.¹

V současné době se většina zemí potýká s postupným stárnutím populace. Právě tato demografická změna výrazně ovlivňuje oblast financování sociálních systémů, kdy stále rostoucí počet osob zvyšuje náklady státu, neboť ekonomicky aktivní obyvatelstvo je nestačí plně pokrývat. Proto je stanovení důchodového věku pro stát velmi důležitou otázkou a také často diskutovaným tématem a to jak ve společnosti obecně, tak na politické úrovni. Důchodový věk má totiž dosah nejen do oblasti sociálního zabezpečení, ale zasahuje také do oblasti zaměstnání, práce a zdravotnictví.

Toto téma jsem si vybrala, protože se domnívám, že jde o velice zajímavou problematiku, která je velmi aktuální a důležitá. Ve své bakalářské práci si kladu za cíl analyzovat jednu ze zákonem stanovených podmínek pro vznik nároku na starobní důchod a to je právě důchodový věk. Tohle téma považuji za poměrně obsáhlé a vzhledem k omezenému rozsahu bakalářské práce se budu snažit zaměřit jen na ty nejpodstatnější a nejdůležitější instituty. V této práci se zaměřuji na právní úpravu důchodového věku na území ČR a to ke stavu účinném ke dni 1. dubna 2014. Při zpracování této bakalářské práce budu čerpat zejména z účinných právních předpisů, judikatury soudů a odborných publikací, které se k tomuto tématu vztahují. Dále bych si také dovolila využít oficiální stránky institucí jako Českého statistického úřadu, České správy sociálního zabezpečení a např. Ministerstva práce a sociálních věcí.

Celou práci jsem systematicky rozdělila na úvod, čtyři kapitoly a závěr. V první kapitole bych se ráda zabývala právně-teoretickým úvodem do dané problematiky, kdy se zaměřím právě na definování právních skutečností v právu obecně a následně na sociální události a jejich jednotlivé členění. V druhé kapitole se již zaměřím na věk jako sociální událost, kde se nejprve budu věnovat významu věku obecně a následně osvětlím věk ve smyslu sociální

---

¹ Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

události. Další kapitola systematicky navazuje na druhou, neboť se v ní budu zabírat věkem v jiných právních odvětvích a to konkrétně v právu ústavním, správním, trestním, občanském a civilním procesu. Budu se snažit zaměřit právě na význam věku v rámci nejdůležitějších institutů jednotlivých právních odvětví. Klíčovou částí mé bakalářské práce bude čtvrtá kapitola, kde se zaměřím na důležitou problematiku stáří a některých problémů, které jsou s touto poslední životní fází spojeny a na úpravu důchodového věku dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů a některých problematických aspektů této právní úpravy. Závěr poté bude obsahovat zhodnocení dosavadní právní úpravy a zároveň bude shrnutím celé této diplomové práce.

1 Právně teoretický vhled do problematiky

Pro řádné pochopení problematiky této práce je nejprve nutné vymezit některé základní pojmy práva sociálního zabezpečení, jako např. co se rozumí pod pojmem právní skutečnosti a sociální události v sociálním zabezpečení.

1.1 Právní skutečnosti v sociálním zabezpečení

Z obecného hlediska jsou právní skutečnosti chápány jako okolnosti, se kterými právní normy spojují vznik, změnu, zánik subjektivních práv a povinnosti (tedy právního vztahu). Dle teoretického hlediska je možno rozlišovat je do dvou základních skupin. Podle toho, zda vznikají v závislosti na lidské vůli: právní jednání a protiprávní jednání anebo nezávisle na lidské vůli: právní události a protiprávní stavy.² Zpravidla ke vzniku právního vztahu postačí, když bude naplněna jedna právní skutečnosti. V právu sociálního zabezpečení je však vznik práv a povinností velmi často podmíněn existencí hned několika právních skutečností a samotné následky vznikají až splněním poslední z nich, v tomto případě hovoříme o tzv. složených právních skutečnostech. Jako příkladem této složené právní skutečnosti bych mohla uvést vznik nároku na výplatu starobního důchodu, kde se kombinuje právní jednání spolu s právní událostí, kdy je nutné, aby oprávněná osoba splnila potřebnou dobu pojištění, dosáhla zákonem stanoveného věku a podala žádost o přiznání důchodu a splnila podmínky návrhu na výplatu.

Právním jednáním je chování osob, které je v souladu s právními normami. Pro účely sociálního zabezpečení mě napadá jako příklad podání žádosti o dávku. Naproti tomu protiprávní jednání spočívá v chování určitého subjektu, které právní normy porušuje a za něž právní norma stanovuje nějakou sankci. Obvykle se jich dopouští účastníci řízení, popř. poživatelé dávek anebo třetí osoby, kdy sankcí je zpravidla nepřiznání dávky či zastavení její výplaty nebo ztráta nároku na ni.³ Protiprávní stavy bychom mohli charakterizovat jako určitý stav, který existující nezávisle na lidské vůli, je v rozporu s právem a jehož následkem je vznik objektivní odpovědnosti.⁴ Pokud bych měla definovat právní události, přiklonila bych se spíše k definici Veselého, který upozorňuje na nepřesnost definice, že právní událost je skutečnost nezávislá na lidské vůli, se kterou objektivní právo spojuje právní následky, poněvadž i události mohou být ovlivněny lidskou vůlí, kdy jako typickým příkladem můžu

---

² Osina, P. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2013, s. 89- 94.

³ Veselý, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2013, s. 24- 26.

⁴ Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*.....s. 56- 57.

uvést třeba nezaopatřenost. Proto definuje právní událost jako: „*okolnosti, které nejsou právním jednáním a se kterými právo spojuje právní následky.*“⁵

1.2 Sociální události

V této části bych se ráda zaměřila na vymezení sociální události. Před tím je však třeba ujasnit si pojmy sociální potřeby a rizika. Každý jednatel má své potřeby, které jsou předvídatelné a zpravidla je tato osoba schopna jejich uspokojení, tím mám na mysli např. ošacení, strava. Na druhou stranu existují potřeby, které jsou nepředvídatelné, spojené s událostmi jako jsou nemoc, invalidita nebo úraz a člověk k jejich řešení potřebuje pomoc druhých. V takovém případě hovoříme o riziku, neboť riziko bývá charakterizováno jako nebezpečí nežádoucího děje, který je vyvolán určitým úkonem nebo událostí.⁶ Pro náš účel je však důležité sociální riziko, které je rizikem, státem uznaným za objektivní, a z toho důvodu je v pozornosti některého veřejnoprávního subjektu. Samotné sociální riziko, stejně jako riziko obecné, je buď důsledkem jednání určité osoby, nebo následkem nějaké události. V obou případech stát poskytuje sociální ochranu, naproti tomu v případech, kdy jednání úmyslně směřuje k poskytnutí sociální pomoci, zde je tato pomoc vyloučena.⁷ Pokud bych si dovolila shrnout výše uvedené, je dle mého názoru sociální riziko chápáno jako následek určité události, které v důsledku toho, že stát toto riziko uznává a snaží se o odstranění takového rizika, popř. zmírnění následků, které jsou s ním spojeny, povyšuje takovou událost na událost sociálně uznanou.

Samotná sociální událost byla v minulosti chápána jako zlo, hrozba, sociální riziko a až ve 20. století se začalo rozvíjet moderní pojetí sociální události jako určitá událost, která nastane v životě jednotlivce, a která nemusí mít vždy nutně negativní následky, z tohoto důvodu ji již nelze chápat jako sociální zlo.

Definice sociální události se u jednotlivých autorů liší. Sociální události jsou z hlediska práva chápány jako právní události, které zakládají, mění, ruší práva a povinnosti v sociálním právu a stejně jak obecné právní události jsou nezávislé na lidské vůli. V tomto případě se však nejedná o zcela přesné vymezení, neboť např. takové mateřství nebo narození dítěte samotné není na lidské vůli zcela nezávislé. Proto bych se raději přiklonila k definici sociální události dle Koldinské, která ji charakterizuje jako: „*právní událost sui generis, která je*

---

⁵ Švestka, Jiří, Dvořák, Jan, Fiala, Josef. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1515-1516.

⁶ Tomeš, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky.* 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2010, s. 185-187.

⁷ Tamtéž.

*právní skutečností zakládající, měnící, rušící právní vztahy sociálního práva“.*⁸ Dále bych ráda upozornila na definici dle Tomeše, který sociální událost definuje jako: „*sociální riziko, které je společensky uznáno za závažné, ekonomicky i sociálně ohrožuje existenci člověka a jeho řešení vyžaduje společenskou ochranu, neboť postižená osoba nebo její rodina nejsou s to jeho následky odvrátit vlastními silami.*“⁹

Za nutné taktéž považuji zmínit chápání sociální události z hlediska sociální politiky, která se nezaměřuje na samotnou sociální událost jako takovou např. rodičovství, nýbrž jsou pro ni relevantní z rodičovství plynoucí zvýšené náklady rodiny, snížení schopnosti výdělečné činnosti jednoho z rodičů atd. Stejně tak např. stáří není sociální událostí, ale až snížení příjmu v souvislosti se snížením pracovní schopnosti z důvodu stáří, zvýšení potřeby zdravotní péče apod.¹⁰

1.2.1 Řešení sociálních událostí

Ve většině případů sociální události negativně zasahují do postavení jednotlivců ve společnosti. Je proto nutné, aby stát poskytoval prostředky řešení nastalých sociálních událostí, popř. předcházel jejich vzniku. V různých sociálních systémech je nejčastějším prostředkem řešení sociálních událostí sociální zabezpečení, které má formu příspěvkového sociálního pojištění a nepříspěvkového sociálního zaopatření. Neméně častým prostředkem je také tzv. sociální péče, která má však obvykle pouze podpůrnou funkci k sociálnímu zabezpečení a není na ni ze zákona právní nárok.

K odvrácení nežádoucích následků stát využívá poskytování sociálních dávek neboli tzv. sociální terapii. Plně souhlasím s názorem Tomeše, který v dnešní době již sociální terapii nepovažuje za dostatečnou.¹¹ Dle mého názoru totiž pouhá výplata sociálních dávek jednotlivci sice umožní žít, avšak ne vždy účinně přispěje k tomu, aby došlo ke zlepšení sociálního postavení jednotlivce, popř. k motivování jednotlivce, aby se snažil zlepšit svoji situaci sám. Právě v takovém jednání státu vidím pozitivum, neboť v případě, že se stát bude snažit motivovat jednotlivce k péči o sebe samotného, sníží tím své náklady, které by jinak musel vynaložit při péči o něj a využít tyto prostředky účelněji. Nutné uvést, že se proto také v sociální politice začíná rozvíjet tzv. sociální motivace, která si klade za cíl motivovat a podporovat samostatnost člověka, u něhož nastala sociální událost.

---

⁸ Koldinská, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 65- 66.

⁹ Tomeš, Igor. *Úvod do...* s. 185-187.

¹⁰ Koldinská, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 65- 66.

¹¹ Tomeš, Igor. *Úvod do...* s. 186-188.

Stát však poskytuje sociální ochranu nejenom v případech, kdy již určitá sociální událost nastane, ale taktéž se jím snaží předcházet, tuto činnost státu nazýváme sociální prevence. Spočívá v podstatě v intervenci státu do soukromoprávních vztahů, kterou reguluje podmínky práce, zdraví, života a tím chrání i před vznikem sociálních událostí.¹² Tento nástroj považují za velmi účinný, neboť tím, že se stát bude snažit regulovat právní vztahy ve společnosti, bude schopen účinně snižovat negativní následky sociálních událostí, popř. v některých případech zabránit jejich vzniku. Např. v případě ochrany před trestnou činností, stát normuje zabití jako trestný čin a proto je za něj pachateli ukládána sankce v podobě trestu odnětí svobody v určité výši. Smrt oběti však bezesporu zasáhne další osoby, čímž může být také zasaženo do jejich sociálního postavení. Tím mám na mysli např. manžela, nebo jiné osoby blízké, kterým v době smrti poskytoval výživné, nebo na něm byly závislé. Jednání pachatele tedy může vyvolat sociální událost a potřebu pomoci ze strany státu. Dalším příkladem sociální prevence může být oblast boje proti diskriminaci v pracovněprávních vztazích, kdy se stát snaží poskytovat možnost získat zaměstnání i skupinám osob na trhu práce, které jsou označeny za tzv. rizikové, čímž usiluje o snižování výskytu sociálních událostí nezaměstnanosti a chudoby. Důležitou oblastí ochrany je také oblast pracovních vztahů, veřejného zdravotnictví, sociálně- právní ochrany žen a dětí a další. Je však důležité poznamenat, že tyto nástroje je třeba uplatňovat v závislosti na ostatních, a tedy společně, neboť jen komplexní ochranou stát docílí minimalizování vzniků sociálních událostí, popř. zmírnění jejich následků.

1.3 Dělení sociálních událostí

Z teoretického hlediska je možné sociální události dělit podle řady kritérií, Tröster uvádí pět kritérií dělení. Nejčastějším, je členění dle jednotlivých subsystémů sociálního zabezpečení, dále pak dle vědomosti o tom, zda sociální událost nastane či nikoli, dle působících faktorů, které ovlivňují sociální událost, dle jejich dopadu na člověka a na přímé či nepřímé.¹³

1.3.1 Předvídatelné a nepředvídatelné sociální události

Kritériem pro rozlišení předvídatelné a nepředvídatelné sociální události je vědomost, že sociální událost nastane a tedy že zasáhne do sociálního postavení určitého subjektu. V případě, že o takové skutečnosti víme, jedná se o sociální událost předvídatelnou. Tyto události ještě můžeme dále členit na předvídatelné sociální události, o kterých víme, že

¹² Tomeš, Igor. *Úvod do...* s. 187-188.

¹³ Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení...* s. 56- 58.

nastanou a kdy se tak stane, typickým případem je stanovení lhůt ke splnění určitých povinností. Dalším členěním jsou sociální události, o kterých víme, že se určitě stanou, ale není zřejmé, kdy přesně se nastane, jako př. bych mohla uvést smrt. Z biologického hlediska je jisté, že člověk zemře, ale nemůžeme předvídat, kdy přesně tato událost nastane.

V případě, kdy nevíme, že sociální událost nastane, musíme ji chápat jako nepředvídatelnou. Tyto je z teoretického hlediska dále možné členit na sociální události, u kterých není jisté, že nastanou, ale v případě, že se tak stane, víme kdy, např. dosažení důchodového věku, neboť zákon normuje způsob, jakým dle data narození, můžeme zjistit přesný den dosažení důchodového věku, ale nemůžeme říci, že se tato osoba tohoto dne dožije. Poté ještě můžeme rozlišovat sociální události, u kterých nevíme, zda nastanou, ani kdy nastanou. Těchto událostí je většina a zpravidla jim nebude možné zabránit, proto je možné pouze minimalizovat dopady takovýchto událostí.¹⁴

1.3.2 Biologické sociální a sociální události

Biologické sociální události nastávají díky působení biologických faktorů a jsou zcela nezávislé na vůli jednotlivce i státu. Naproti tomu vznik sociálních událostí je závislý na společenských faktorech, tzn. fungování společnosti, životní úrovni, činnosti jednotlivce. Obě tyto kategorie následně můžeme dělit na přirozené a nepřirozené. Jak je možné dovodit z názvu, přirozené jsou obvyklým vyústěním plynutí času a života, naproti tomu nepřirozené nejsou jeho běžnou součástí, nelze jim zcela zabránit, a proto se stát snaží jak zlepšit sociální situaci určitého subjektu, tak minimalizovat následky, které jsou s těmito nepřirozenými sociálními událostmi spojeny. Pokud bych měla uvést nějaké příklady tak biologickou nepřirozenou událostí je třeba invalidita, neboť vzniká jako následek např. nemoci či úrazu, které by neměly být běžnou součástí lidského života, ale na druhou stranu jsou výsledkem působení biologických faktorů. Typickou biologickou přirozenou událostí jsou např. smrt, stáří, narození, za sociální nepřirozenou událost bychom mohli považovat např. chudobu, nezaměstnanost či diskriminaci.¹⁵

1.3.3 Přímé a nepřímé sociální události

Pro rozlišování přímé a nepřímé sociální události je důležitý vztah určitého subjektu k právnímu následku, vyvolanému sociální událostí, která u něj nastala. V případě přímé sociální události je osoba, u které nastala sociální událost, přímo subjektem práv a povinností, které zákon s takovou sociální událostí spojuje, a které vznikají jako její důsledek. Pro lepší

¹⁴ Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení... s. 56- 58.*

¹⁵ Koldinská, Kristina. *Sociální právo... s. 66- 67.*

pochopení bychom si mohli uvést jako příklad dosažení důchodového věku, v jehož důsledku v rámci důchodového pojištění, při jeho dosažení a splnění dalších zákonem stanovených podmínek, vzniká právo požádat o přiznání dávky starobního důchodu. Nepřímé sociální události nastávají v případě, kdy sociální událost nastane u jedné osoby, ale právní následky s ní spojené nastanou u osoby další, která se stává subjektem právního vztahu. Jako příklad bychom mohli uvést smrt určité osoby, která za zákonem stanovených podmínek může dát vzniknout oprávnění např. dítěti této osoby žádat o poskytnutí pozůstalostního důchodu.¹⁶

1.4 Základní sociální události v právu sociálního zabezpečení

V evropských zemích jsou rozlišovány sociální události do pěti základních skupin, podle toho s čím souvisí. Máme sociální události související se zdravotním stavem, s rodinou, s věkem, s nezaměstnaností, s nepřizpůsobením a sociální dezintegrací.¹⁷ Dále taktéž nesmíme zapomenout na oblast mezinárodního práva, kde v roce 1952 byla přijata Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 102, o minimálních standardech v sociálním zabezpečení¹⁸, která definovala povinné soustavy sociálního zabezpečení, kterými jsou léčebná péče, zabezpečení pro případ nemoci či pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, zabezpečení ve stáří, v nezaměstnanosti, zajištění v souvislosti s těhotenstvím a péčí o děti, zabezpečení pro případ invalidity, zajištění pozůstalých v případě ztráty prostředků k živobytí v důsledku úmrtí živitele rodiny.¹⁹ Touto úmluvou byl tedy definován minimální rozsah sociálních událostí, které by měl stát zabezpečit. Tato úmluva je taktéž významná proto, že na ni navazují další mezinárodní dokumenty jako Evropská sociální charta, Evropský zákoník sociálního zabezpečení atd. Jednotnou úpravu sociálních událostí však zde nenalezneme, problém je totiž v rozdílnosti soustav jednotlivých zemí, kdy jednotlivé sociální události jsou často zakotveny v samostatných zákonech.

V právním řádu ČR bychom úpravu sociálních událostí našli již v základních sociálních právech v hlavě čtvrté LZPS, kde jsou zakotveny vedle hospodářské a kulturních práv.²⁰ Jsou zde stanoveny jako právní skutečnosti, kterými jsou dle čl. 30 LZPS²¹ stáří, které je v systému důchodového pojištění definováno důchodovým věkem, nezpůsobilost k práci,

¹⁶ Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení...* s. 56- 58.

¹⁷ Tomeš, Igor. *Úvod do...* s. 192-193.

¹⁸ Pro ČR vstoupila Úmluva mezinárodní organizace práce č. 102, o minimálních standardech v sociálním zabezpečení v platnost 11. ledna 1991. Blíže k Mezinárodní organizaci práce např.: Gregorová, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 212 s.

¹⁹ Klíma, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině- 2. díl. 2. vydání*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1226-1227 (čl. 29 LZPS).

²⁰ Pro nás relevantní sociální práva jsou obsažena v čl. 28 až 32 LZPS.

²¹ Čl. 30 LZPS: „*Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek...*“

ztráta živitele a hmotná nouze. V čl. 31 LZPS je obsaženo poškození nebo potřeba udržení zdraví a čl. 32 obsahuje právní skutečnosti narození dítěte, těhotenství a mateřství.²²

Samotný výčet základních sociálních událostí v právu sociálního zabezpečení se u jednotlivých autorů liší. Přiklonila bych se k Trösterovi²³, který uvádí celkem deset sociálních událostí: nemoc, pracovní neschopnost, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, invaliditu, těhotenství a mateřství, nezaopatřenost dítěte, dosažení určitého věku, smrt, nedostatečný příjem, pracovní úraz a nemoc z povolání. Těhotenství a mateřství souvisí s počátkem lidského života. S narozením dítěte je totiž spojeno zvýšení nákladů v rodině a taktéž potřeba rodičů pečovat o dítě, což se dotkne také jejich pracovní činnosti. Z tohoto důvodu je na tuto událost reagováno také v pracovním právu, zejména potom stanovením zvláštních pracovních podmínek a zvýšené ochrany těhotných žen a rodičů apod. Nemoc, pracovní neschopnost, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav a invalidita ve své podstatě souvisí s poruchou zdraví, která následně zasahuje do jednotlivých aspektů lidského života, zejména potom výrazným způsobem do schopnosti řádně vykonávat pracovní povinnosti vyplývající z pracovněprávního vztahu. Pracovní neschopnost má poté přímý dopad na výdělek jednotlivce, a s tím související životní úroveň těchto osob a osob spoluzijících.²⁴ Stát proto na tyto události reaguje i řadou preventivních prostředků, kterými se snaží zhoršení zdravotního stavu předejít.²⁵

Závěrem této kapitoly bych si dovolila malé shrnutí. Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, plnění je v sociálním zabezpečení spojeno zejména se sociálními událostmi, které vyvolávají následky buď bezprostředně či zprostředkovaně. Člověk se v průběhu života dostává do různých životních situací, ať již přirozených jako jsou narození, stáří či smrt, tak nepřirozených (nemoc, invalidita). Tyto situace však mohou vyvolat i psychické, či etické důsledky, které však nebývají spojeny s ekonomickou ztrátou, a proto nebývají předmětem veřejného zájmu. Tím jsou pouze takové situace, které vyvolají určité sociální napětí, neboť stát má zájem na udržení sociálního klidu, a proto se snaží tyto situace jako naléhavé řešit prostřednictvím určitého opatření ve prospěch poškozeného. Takto veřejně uznané životní situace jsou potom chápány jako sociální události.²⁶ V právním řádu ČR tvoří základ sociálních událostí ustanovení sociálních práv LZPS, která odkazuje na podrobnější zákonnou úpravu v právních předpisech sociálního zabezpečení, kde jsou poté jednotlivé sociální události podrobně vymezeny.

²² Veselý, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a. s., 2013, s. 24- 25.

²³ Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení... s. 58- 64.*

²⁴ Stát na tyto sociální události reaguje prostřednictvím dávek dle § 4 NemPoj a důchodů dle § 4 PojDůch.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tomeš, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Praha: VŠEHRD, 1995, s. 94- 95.

2 Věk jako sociální událost

2.1 Věk a jeho význam v právu

Než se budu zabývat dosažením věku jako sociální událostí, je nutné se zaměřit na charakteristiku věku obecně, zejména potom na nejdůležitější aspekt věku a to čas a jeho plynutí.

2.1.1 Čas a plynutí času v právu

Čas a jeho definování je spíše filozofickou a přírodovědní otázkou. Můžeme ho chápat jako určité kontinuum, které plynule plyne z minulosti až do budoucnosti a je vlastní každé určité činnosti a stavu.²⁷ Z hlediska práva však čas hraje velmi významnou roli, ale nevystupuje samostatně, nýbrž je vždy spojen s jiným právním jevem, jako je např. právní jednání. Veškeré dění se totiž odehrává v nějakém čase a prostoru, z čehož vyplývá, že taktéž právní vztahy vznikají v určitém čase a prostoru. Doba, ve které určitá skutečnost nastala, je potom důležitá pro určení právního předpisu, který se na právní vztahy z toho vzniklé použije, neboť v různých dobách jsou v platnosti různé právní předpisy.²⁸ Někdy je taktéž důležité pro určení nároku vyplývajícího z právního vztahu, zda určitá skutečnost nastala dřív než jiná, popř. zda se odehrála včas či bez zbytečného odkladu.²⁹ Právní relevanci má jak určení určitého okamžiku, ten bývá většinou stanoven přímo v zákoně, nebo jednotlivými stranami, tak časové období, s jehož koncem zákonodárce spojuje právní následky. U časového období je poté rozlišováno mezi dobou a lhůtou. Dobou se chápe časový úsek, jehož uplynutím právo nebo povinnost zaniká bez dalšího, naproti tomu lhůtou se rozumí takový časový úsek, který je stanovený k výkonu určitého práva u příslušného subjektu.³⁰ Lhůty bychom dále mohli členit na hmotněprávní, u kterých musí být právo uplatněno u příslušného subjektu nejpozději v poslední den lhůty a procesní, u kterých postačí právní jednání odevzdat poslední den lhůty k doručení provozovateli poštovních služeb. V důsledku významnosti těchto časových období, tak faktu, že čas je významný i jako pevně stanovené datum, je nutné, aby bylo jednoznačně stanoveno, jakým způsobem se tato období určují, respektive počítají. Lhůta

---

²⁷ Horyna, Štěpán, Blecha, Šaradín a kol. *Filosofický slovník*. 2. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s. r. o., 2002.

²⁸ Dvořák, Jan, Švestka, Jiří, Zuklínová, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné I- díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2013.

²⁹ Fiala, Josef, Kindl, Milan. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 88- 93.

³⁰ Švestka, Jiří, Dvořák, Jan, Fiala, Josef. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 1515- 1525.

může být určena dny, týdny, měsícem popř. roky, kdy pravidla pro počítání času bychom našli v jednotlivých právních předpisech.³¹

2.1.2 Věk z obecného hlediska

Asi nejběžnějším způsobem určení věku člověka je stanovení věku prostřednictvím tzv. chronologického (kalendářního) věku, tedy počtem let uplynulých od doby jeho narození. Vzhledem k zaměření mé práce je nutné podotknout, že toto určení není zcela přesné, neboť skutečné stáří je subjektivní kategorií a je závislé na genetické predispozici, životním stylu, ale také např. na působení životního prostředí či povahy zaměstnání na člověka. Proto v případě určení skutečného věku hovoříme o určení tzv. biologického věku. Biologický věk je chápán jako stav organismu jednotlivce v určitém okamžiku, který je určen fyzickými, psychickými a sociálními charakteristikami.³² Pokud bych tedy shrnula výše uvedené je, věk považován za biologický faktor, který určuje stáří člověka, které je určeno jeho momentálním zdravím spolu s fyzickou a psychickou kondicí.

2.2 Věk jako sociální událost v právu sociálního zabezpečení

V této kapitole bych se ráda zaměřila na dosažení určitého věku jako sociální událostí v právu sociálního zabezpečení a na stáří, jakožto sociální událost vyplývající s dosažení určitého věku.

Jakým způsobem tedy věk souvisí s právem sociálního zabezpečení. Existence člověka je rozdělena do jednotlivých životních etap, jejichž ukazatelem je právě věk jako biologický faktor. Sociální zabezpečení předpokládá, že v každé životní etapě bude člověk schopen určitých činností. Tak je období mezi narozením dítěte až do 4 let určeno k rozvinutí biologické a osobnostní stránky.³³ Do věku 26 let je potom předpokládáno, že se dítě soustavně připravuje na budoucí povolání.³⁴ Právo sociálního zabezpečení v této etapě lidského života rozeznává několik věkových hranic, např. 15 let, kdy dle § 5 odst. 1 písm. e) PojDůch jsou důchodového pojištění účastny taktéž osoby samostatně výdělečně činné, kdy tento pojem je následně vymezen v § 9, kde jednou z podmínek, aby osoba mohla být považována za osobu samostatně výdělečně činnou je ukončení povinné školní docházky a

---

³¹ Blíže k pravidlům počítání času pro oblast soukromého práva § 601 až 608 NOZ a pro oblast veřejného práva § 39- 41SR.

³² Ďoubal, Stanislav. *Biologický věk a jeho význam* [online]. apps.fat.cuni.cz, 22. listopadu 2000 [cit. 20. března 2014]. Dostupné na < <http://apps.faf.cuni.cz/gerontology/biologicalage/importancy/age.asp>>.

³³ S tím souvisí úprava § 195- 198 ZPr, který upravuje délku mateřské a na ni navazující rodičovské dovolené maximálně do 3 let věku dítěte. Dle § 30 StScPod je možné, aby rodič, který splní podmínky v tomto zákoně stanovené, pobíral tzv. rodičovský příspěvek až do věku 4 let dítěte a dále jsou osoby pečující osobně o dítě ve věku do 4 let dle § 5 odst. 2 písm. d) PojDůch účastny důchodového pojištění (náhradní doba pojištění).

³⁴ Blíže k soustavné přípravě na budoucí povolání § 11 a násl. StScPod a § 20 a násl. PojDůch.

dosáhnutí věku alespoň 15 let.³⁵ Dále se zde vyskytuje hranice dosažení zletilosti, kdy např. § 3 PojDůch přiznává plnou svéprávnost osobám v právních vztazích pojištění dosažením zletilosti s odkazem na NOZ s tím, že přiznává způsobilost být účastníkem řízení o přiznání invalidního důchodu ukončením povinné školní docházky a přiznáním tohoto důchodu vzniká způsobilost podle § 3 věty první PojDůch a ta trvá až do dosažení zletilosti. Takováto osoba poté v řízení nemusí být zastoupena zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, tedy má plnou procesní způsobilost.³⁶ Další důležitou hranicí je věk 18 let, který se vyskytuje v řadě ustanovení, např. dle § 6 PojDůch mohou být dobrovolně účastny důchodového pojištění osoby starší 18 let, které podají přihlášku k účasti na pojištění a splní další podmínky, které jsou zde stanovené. Dále bychom tuto hranici našli také v rámci vymezení dítěte, kdy § 20 odst. 5 za nezaopatřené dítě považuje také dítě po skončení povinné školní docházky do dosažení roku 18 let, pokud je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci. Nesmím zapomenout taktéž na důležité ustanovení § 42 PojDůch, který upravuje nárok na plný invalidní důchod tzv. invalidům z mládí (jedná se o osoby, jejichž mimořádné podmínky jsou naznačeny již v § 7 PojDůch) pro invaliditu třetího stupně, na který má totiž nárok též osoba, která dosáhla aspoň 18 let věku, má trvalý pobyt na území České republiky a je invalidní pro invaliditu třetího stupně, jestliže tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu dle § 40 PojDůch.

Po dosažení období od narození do 26 let věku³⁷ nastává další etapa života, která směřuje k výkonu pracovní činnosti, která končí dosažením důchodového věku, při kterém již člověk nemusí vykonávat pracovní činnost, aby získával prostředky pro zajištění základních životních potřeb, nýbrž získává prostředky ze systému, do něhož přispíval určitou částkou ze svého výdělku.³⁸ Mohla bych tedy říci, že právo sociálního zabezpečení reflektuje vývoj lidského života, zvýšené náklady, které jsou spojeny s jednotlivými jeho fázemi a to prostřednictvím zakotvení institutů, spojených s dosažením určitého věku. Tím samozřejmě zabezpečuje odvrácení a zmírnění negativních následků, které je provází. Tak např. zvýšené náklady v případě narození dítěte, které je taktéž logicky spojeno se snížením rodinného příjmu, jsou reflektovány např. rodičovským příspěvkem apod.

---

³⁵ § 9 odst. 2 PojDůch.

³⁶ § 3 odst. 3 PojDůch.

³⁷ § 20 odst. 4 PojDůch.

³⁸ Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení...* s. 61- 62.

3 Věk v jiných právních odvětvích

Jak jsem již naznačila v předchozí kapitole je čas považován za jednu z nejdůležitějších právních událostí, který je neoddělitelně spojen s věkem, neboť plynutím času člověk postupně stárne a s tím je spojena řada institutů nejen v právu sociálního zabezpečení nýbrž i v jiných právních odvětvích. Ráda bych se proto zde zmínila o významu věku v právu ústavním, správním, občanském, pracovním a trestním.

3.1 Věk z pohledu ústavního práva

Ústavní právo v ČR upravuje základní vztahy mezi občany a státem i mezi občany navzájem. Je zdrojem veškerého práva v ČR a zakotvuje základní instituty práva soukromého i veřejného.³⁹ Základní práva a svobody zakotvené v ústavním pořádku ČR jsou přiznány každému, včetně právnických osob, pokud jsou však slučitelná s jejich povahou⁴⁰, logickým závěrem proto je, že tato práva jsou aplikovatelná na každou osobu bez ohledu na věk. Zde tedy věk významnou roli nezastává. Avšak vzhledem k tomu, že ústavní právo pokládá základy práva v ČR, je třeba, aby instituce, které reprezentují některou ze tří základních mocí ve státě, zastávaly osoby, které splňují předpoklady pro jejich řádný výkon. Je proto důležité, aby byly do těchto funkcí byly zvoleny osoby, které již mají potřebné zkušenosti a schopnosti pro zastávání takovéto funkce, z toho důvodu je ve většině těchto institucí jedním z požadavků právě ústavou zakotvená věková hranice. Tím mám na mysli věkovou hranici pro pasivní volební právo do Poslanecké sněmovny dle čl. 19 odst. 1 Ústavy, kdy je jednou z podmínek právě dosažení věku 21 let, nebo, jak stanovuje čl. 19 odst. 2 Ústavy, do Senátu, kde je tato věková hranice posunuta až na dovršení věku 40 let. Dále čl. 57 odst. 1 Ústavy určuje předpoklad pro výkon funkce prezidenta, kterým je volitelnost do Senátu, tedy opět dosažení věku 40 let, kdy tato podmínka, je stanovena taktéž jako jedním z předpokladů pro jmenování soudcem Ústavního soudu (čl. 84 odst. 3). Mimo schopnosti a vlastnosti osob, které mohou být voleni do těchto institucí, však stát považuje taktéž za důležité, aby takovéto osoby byly voleny osobami, které jsou schopné utvořit si vlastní názor na jednotlivé kandidáty, seznámit se s jejich programem a jsou dostatečně vyspělé na to, aby mohli vybrat pro ně toho nejvhodnějšího kandidáta. Proto je v čl. 18 odst. 3 Ústavy stanovena věková hranice dosažení 18 roku věku pro aktivní volební právo.

---

³⁹ Pavlíček, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda: I. Díl. Obecná státověda*. Praha: Linde a. s., 1998, s. 38-44.

⁴⁰ Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu ČR, např. náleží Ústavního soudu ze dne 19. ledna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

V souvislosti s věkem považuji za nutné taktéž upozornit na ustanovení čl. 1 LZPS, kde se zaručuje svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech ve spojení s čl. 3, který zakazuje jakoukoliv diskriminaci z důvodů, které jsou zde demonstrativně uvedeny, což se také vztahuje na zákaz diskriminace na základě věku. Na závěr je třeba také zmínit čl. 29 LZPS, který zaručuje zvýšenou ochranu mladistvým při práci a garantuje jim zvláštní pracovní podmínky.

3.2 Věk z pohledu správního práva

Správní právo jako právo veřejné upravuje organizaci, činnosti a procesní postupy veřejné správy.⁴¹ Jak jsem již zmínila, stát má zájem na tom, aby veřejné instituce zastávaly erudované a zkušené osoby, proto pro výkon řady funkcí a pozic jsou stanoveny určité věkové hranice. Vzhledem k tomu, že správní právo upravuje rozsáhlou oblast veřejného práva, je jeho právní úprava roztržena do celé řady zákonů. Tak např. v § 4 zákona č. 312/2002 Sb., o úřednících územně samosprávných celků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů je stanovena věková hranice pro vznik pracovního poměru úředníka na dosažení 18 let, stejně je tomu tak v případě pasivního (ale i aktivního) volebního práva občana obce do zastupitelstev obce a kraje.⁴² Stejná hranice je stanovena také pro přijetí do služebního poměru příslušníkům bezpečnostních sborů⁴³ a to v § 13 odst. 1 písm. b) zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů. Další věkovou hranici obsahuje zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů, který stanovuje, že strážníkem obecní policie může být pouze občan ČR, který mimo jiné je starší 21 let.

Velmi důležitou roli však hraje věk v oblasti správního práva trestního, konkrétně u správních deliktů, které bychom mohli označit za přestupky. Dle § 5 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů (dále jen přest. zákon), se totiž může přestupku dopustit pouze fyzická osoba, která v době spáchání přestupku dovršila patnáctý rok věku. Z čehož logicky vyplývá, že osoba, která v době spáchání přestupku ještě patnáctý rok nedovršila, nemůže být deliktně odpovědná, a proto není možné, aby spáchala přestupek dle tohoto zákona. Přest. zákon ale také rozeznává dospělé pachatele a mladistvé, kteří jsou

⁴¹ Sládeček, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 38-39.

⁴² Pasivní volební právo do zastupitelstev obce je upraveno v § 16 odst. 2 písm. a) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecním zřízení), ve znění pozdějších předpisů. Pasivní volební právo do zastupitelstev krajů je upraveno v § 12 odst. 2 písm. a) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

⁴³ Bezpečnostní sborem se rozumí Policie ČR, Hasičský záchranný sbor ČR, Celní správa ČR, Vězeňská služba ČR, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace.

definováni jako osoby, které v době spáchání přestupku dovršily patnáctý rok věku, ale nepřekročily osmnáctý rok věku. Takovéto osobě potom tento zákon garantuje zvláštní péči a řízení o přestupcích mladistvých vykazuje určité odchylky od obecného projednávání přestupků dospělých pachatelů.⁴⁴

Z hlediska správního práva procesního bych ještě ráda upozornila na ustanovení § 29 SŘ, týkající se procesní způsobilosti účastníků správního řízení, které přiznává způsobilost samostatně činit úkony v řízení každému v tom rozsahu, v jakém mu zákon přiznává svéprávnost, kdy ve své podstatě SŘ odkazuje na příslušné ustanovení NOZ. V závislosti na tomto poté účastník může v řízení vystupovat samostatně, popř. musí být zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem dle § 31 a násl. SŘ.

Na závěr bych ráda dodala, že stejně jako přest. zákon ani SŘ nemá žádné ustanovení, které by zohledňovalo osoby vyššího věku, na druhou stranu však opět stejně jako přest. zákon obsahuje ustanovení, které zohledňuje případy, kdy je v řízení účastníkem nezletilé dítě.⁴⁵

3.3 Věk z pohledu trestního práva

V trestním právu je věk pachatele jedním z obecných znaků trestného činu či provinění. Dosažení určitého věku je velmi důležité zejména pro určení, zda vůbec došlo ke spáchání trestného činu, neboť toho se může dopustit pouze osoba, která dosáhla zákonem stanoveného věku. Jak stanoví § 25 TrZ: „*Kdo nedovršil v době spáchání činu patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.*“ Takovouto osobu (osobu, která v době spáchání činu nedovršila 15. rok věku) ZSVM nazývá dítětem a z dikce zákona vyplývá, že nemůže spáchat trestný čin, ale pouze čin jinak trestný a není proto možné, aby byla trestně odpovědná a bylo proti ní zahájeno trestní stíhání. Trestní zákoník taktéž rozlišuje mezi dospělým pachatelem a mladistvým, kterého definuje ZSVM jako mladistvého, který v době spáchání provinění dovršil 15. rok a nepřekročil 18. rok věku. Z hlediska trestního práva je důležité určení věku pachatele v době spáchání činu, neboť s tím souvisí nejen pojmové rozlišování trestného činu, v případě dospělého pachatele a provinění u mladistvého, nýbrž také uplatňování odlišných zásad jak při ukládání sankcí, tak v trestním řízení, dále také snížená doba zániku trestnosti činu u mladistvého nebo např. druhy sankcí⁴⁶, které jim lze ukládat.

---

⁴⁴ Blíže k těmto odchylkám § 19 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ Viz. § 29 odst. 4 SŘ.

⁴⁶ Dle § 10 odst. 1 ZSVM je možné uložit mladistvému jen jeden druh sankce a to opatření, která se dále člení na výchovná, ochranná a trestní.

Trestní zákoník však také rozlišuje některé další věkové hranice, např. je obecně polehčující okolností, pokud pachatel spáchal trestný čin ve věku blízkém věku mladistvých.⁴⁷ Zná také hranici dovršení 12. roku věku, kdy takovému dítěti, které dovršilo dvanáctý rok věku, ale je mladší patnácti let, za splnění dalších podmínek stanovených v § 93 odst. 2 ZSVM, soud může uložit ochrannou výchovu. ZSVM také zná hranici devatenácti let, kdy soud pro mládež může prodloužit uloženou ochrannou výchovu až do dovršení právě devatenácti let.⁴⁸ Pokud bychom v trestním zákoníku hledali nějaké zohlednění pro osoby vyššího věku, nenalezli bychom žádné, jak však uvádí Jelínek, stáří samotné vyvolává velmi často změny v psychice člověka (např. senilní demence apod.), avšak fakt, že došlo ke změně, nemá vliv na trestní odpovědnost v případě, kdy tato osoba vyššího věku byla v době spáchání trestného činu příčetná. Tento pokročilý věk, ale může soud zohlednit především v případě výběru sankce a její výměry.⁴⁹

3.4 Věk z pohledu občanského práva

Spolu s přijetím NOZ došlo k rekonstrukci celého soukromého práva a samotný NOZ přináší některé zcela nové instituty, nebo navrácí některé v minulosti platné instituty (jako např. zásadu „*superficies solo cedit*“), které však nebyly zakotveny v ObčZ. Výraznou změnou je také začlenění obchodněprávní problematiky a rodinného práva, včetně některých ustanovení pracovního práva do NOZ, v důsledku toho se nebudu věkem z pohledu obchodního práva ani rodinného práva zabývat ve zvláštní kapitole, ale tuto problematiku zmíním v této kapitole.

V NOZ nalezneme řadu ustanovení, které stanovují rozdílné věkové hranice proto, aby osoba mohla nabýt nějaká práva či zavazovat se k povinnostem. Asi nejdůležitějším ustanoveními jsou § 15 a 16 NOZ, které stanovují právní osobnost a svéprávnost osob. Na rozdíl od právní osobnosti, kterou má člověk již od narození až do smrti, svéprávnost je nabývána postupně v závislosti na narůstajícím věku.⁵⁰ Osobu, která dosud nenabyla plné svéprávnosti poté NOZ označuje jako nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti. Plnou svéprávnost člověk nabývá až dosažením zletilosti. Zletilostí je chápána určitá zákonem stanovená věková hranice, s níž je v soukromém právu spojeno nabývat pro sebe vlastním

---

⁴⁷ Dle Ščerby zákon neuvádí přesnou hranici překročení věku mladistvého pro uplatnění této polehčující okolnosti, neboť proces dospívání je velmi individuální a toto posouzení je proto ponecháno na soudu. Viz Jelínek, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 63- 64 (§ 41 TrZ).

⁴⁸ Viz. § 22 odst. 2 ZSVM.

⁴⁹ Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 195- 198.

⁵⁰ V § 31 NOZ je zakotvena vyvratitelná právní domněnka: „že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.“

jednáním práva a zavazovat se k povinnostem v plném rozsahu.⁵¹ Zletilost se poté nabývá dovršením osmnáctého roku věku. NOZ tedy rozlišuje první věkovou hranici a to 18 let, jejímž dosažením tedy člověk nabývá plné svéprávnosti.⁵² V souvislosti s tímto je velkou novinkou, kterou tento zákon přináší, možnost nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti, samostatně činit právní jednání spojené s provozem závodu nebo vykonáváním jiné obdobné činnosti, avšak za podmínky souhlasu zákonného zástupce a přivolení soudu. Toto přivolení ve své podstatě nahrazuje podmínku určitého věku, je-li stanovena pro výkon určité výdělečné činnosti jiným právním předpisem. Tak např. provozování drážní dopravy je vázáno na udělení licence fyzické osobě, která mimo jiné dosáhla 18. roku věku. V případě, kdy soud přivolí k souhlasu zákonného zástupce nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti k samostatnému provozování osobní drážní dopravy, je tato podmínka dosažení určitého věku nahrazena tímto přivolením, na druhou stranu však toto rozhodnutí nenahrazuje podmínku věku pro vydání licence strojvedoucího.⁵³

NOZ však také rozeznává další věkové hranice jako je dovršení čtrnáctého roku věku, kdy v § 100 odst. 1 NOZ je přiznáno právo odporovat zásahu do tělesné integrity takovéto osobě i přes daný souhlas jeho zákonného zástupce. V případě provedení takového zákroku je poté třeba předchozího přivolení soudu. V oblasti pracovního práva dále rozeznává v § 34 NOZ nezletilé mladší patnácti let, kterým spolu s nezletilými, kteří dosud neukončili povinnou školní docházku, zakazuje závislou práci a zároveň v § 35 odst. 1 NOZ věkovou hranici dovršení patnácti let, kdy takovýmto nezletilým, kteří navíc splňují podmínku ukončení povinné školní docházky, naopak přiznává možnost zavázat se k výkonu závislé práce. Další věkovou hranici, kterou zakotvuje, je šestnáct let. Tato věková hranice se objevuje hned na několika místech, pro oblast pracovního práva je relevantní § 35 odst. 2 NOZ, který umožňuje zákonnému zástupci nezletilého, který nedovršil šestnácti let, rozvázat jeho pracovní poměr nebo smlouvu o výkonu práce za podmínek v tomto ustanovení stanoveném. Dosažení věku šestnácti let je mimo jiné taktéž jednou z podmínek pro přiznání plné svéprávnosti⁵⁴ nezletilému soudem, což je důležité ustanovení, neboť v tom případě může nabývat práva a zavazovat se k povinnostem stejně jako osoba, která již dosáhla zletilosti. Tato věková hranice se objevuje ještě v ustanoveních upravující rodinné právo, a to v § 672 NOZ, který umožňuje uzavření manželství nezletilému, který není plně svéprávný a

---

⁵¹ Švestka, Jiří, Dvořák, Jan, Fiala, Josef. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 156- 158 (§ 30 NOZ).

⁵² NOZ také umožňuje nabytí plné svéprávnosti před nabytím zletilosti: přiznáním svéprávnosti a uzavřením manželství (blíže § 37 a 672 NOZ). Takto sice osoby mohou nabytí plné svéprávnosti, ale zůstávají stále až do dovršení 18. roku věku nezletilým.

⁵³ Švestka, Jiří, Dvořák, Jan, Fiala, Josef. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I....* s. 170- 172 (§ 33 NOZ).

⁵⁴ Viz. § 37 NOZ.

to v případě, že dovršil šestnáctý rok věku, jsou pro to důležité důvody a soud sňatek povolil. Stejně jako trestní zákoník, občanský zákoník rozlišuje také věkovou hranici devatenácti let, kdy v § 974 NOZ umožňuje prodloužení nařízené ústavní výchovy až o jeden rok po dosažení zletilosti.

Jaký je proto tedy význam věku v občanském právu. Pokud bychom prostudovali NOZ, zjistíme, že ustanovení, které upravují věkové hranice, se objevují zejména v obecné části a v části upravující rodinné právo, kde samozřejmě mají svůj význam, zejména v případě institutů jako uzavření manželství, přiznání svéprávnosti či ustanovení o plné svéprávnosti, neboť to se následně prolíná celým NOZ. Je to poměrně logické, neboť u absolutních majetkových práv (věcná práva a dědické právo) věk nehraje významnou roli. Tak např. u vlastnického práva již LZPS v čl. 11 stanovuje, že každý má právo vlastnit majetek. Každý bez ohledu na věk, tedy i nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, může vlastnit dům popř. majetek, kdy výkon práv související s tímto majetkem mohou za něj vykonávat zákonní zástupci popř. opatrovník. Dědicem se taktéž může stát osoba bez ohledu na věk, dokonce může být za dědice povolán i nasciturus⁵⁵. Pokud bychom se měli zabývat relativními majetkovými právy, což je ve své podstatě závazkové právo, tam je klíčové zda osoba, která právně jedná má právní osobnost a zda je plně svéprávná, respektive v případě nezletilých, kteří nenabyl plné svéprávnosti, zda je takové právní jednání přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jejich věku. Z toho důvodu zde nenajdeme žádné pevné stanovení určité věkové hranice, že např. kupní smlouvu na nemovitou věc mohou uzavřít pouze osoby starší 18 let.

3.5 Věk z pohledu civilního procesu

Ustanovení, které mají souvislost s věkem, najdeme jak v OSŘ, tak ve ZZŘ. Takovými ustanoveními jsou zejména § 19 a 20 OSŘ. Ty stanoví obecné podmínky pro způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost. Způsobilost být účastníkem řízení OSŘ v § 19 přiznává tomu, kdo má právní osobnost, jinak jen tomu, komu ji tento zákon přiznává. Zde opět vidím odkaz na příslušné ustanovení NOZ, upravující právní osobnost. Dle § 20 procesní způsobilost neboli možnost samostatně jednat před soudem jako účastník, má každý v tom rozsahu, v jakém je svéprávný. Zde opět OSŘ odkazuje na ustanovení § 30 NOZ. Plnou svéprávnost totiž jak jsem již uvedla má osoba zletilá, tedy taková, která dovršila 18. rok věku. V případě, že se však jedná o osobu, která nenabyla zletilosti a nemůže před soudem jednat samostatně, musí být dle § 22 OSŘ zastoupena buď zákonným zástupcem, nebo

---

⁵⁵ Jedná se o počaté dítě, narodí-li se živé. Pokud se živé nenarodí, hledí se na něj, jako by nikdy nebylo. V případě, že to vyhovuje jeho zájmů je nasciturovi dle § 25 NOZ přiznána právní osobnost.

opatrovníkem. K této obecné úpravě však existují určité výjimky, které jsou uvedené v ZZŘ. Ten hned na několika místech přiznává plnou procesní způsobilost nezletilým, kteří dovršili šestnáct let. Tak má plnou procesní způsobilost nezletilý, který dovršil 16 rok věku v řízení o povolení uzavřít manželství⁵⁶, stejně tak může nezletilý starší 16 let podat návrh na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí⁵⁷. V řízení ve věcech osvojení nezletilého má nezletilý rodič starší 16 let plnou procesní způsobilost⁵⁸ a stejně je tomu v řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí dle § 481 odst. 2 ZZŘ.

Zákonodárce stejně jako v trestním právu a správním právu i zde uznává zvláštní postavení nezletilých, neboť jim poskytuje zvláštní zacházení s přihlédnutím k jejich věku a rozumové vyspělosti a to jak v § 100 odst. 3 OSŘ, kdy soud má obecně zjišťovat názor nezletilého dítěte, které je účastníkem řízení, tak v § 20 odst. 4 ZZŘ, kde je zakotvena informační povinnost soudu vůči nezletilému o soudním řízení a možných důsledcích vyhovění názoru nezletilého a o důsledcích soudního rozhodnutí.

---

⁵⁶ § 368 odst. 2 ZZŘ

⁵⁷ § 403 odst. 3 ZZŘ

⁵⁸ § 431 odst. 2 ZZŘ

4 Důchodový věk

V této kapitole bych se ráda zaměřila na stáří člověka a některé problémy, které jsou s ním spojené a následně se zabývala důchodovým věkem, jakožto jedním z předpokladů pro vznik nárok na dávku starobního důchodu.

4.1 Stáří

S dosažením důchodového věku se člověk dostává do poslední životní etapy, kterou je stáří.⁵⁹ Je to období lidského života, ve kterém se postupně omezují schopnosti lidského organismu. Stáří můžeme dělit do tří období: počínající stáří, které obecně začíná v šedesátém roku a končí 74. rokem, vlastního stárnutí, které nastává po dosažení 75 let a je obvykle charakterizováno změnami lidského organismu, které vyžadují určité přizpůsobení pracovního výkonu těmto změnám. Poslední obdobím je dlouhověkost, která nastává dosažením 90. let a je s ní spojen zánik pracovní schopnosti.⁶⁰ Je nutné podotknout, že toto členění je čistě teoretické a samotný proces stárnutí každý člověk vnímá jinak, neboť je závislý na jeho životním stylu, typu povolání, které vykonával, prodělaným nemocem apod. Přestože nemoc je jedním z aspektů, které jej ovlivňují, nelze jej za nemoc označit. Nemoc⁶¹ je charakterizována jako porucha zdraví, která je přechodná nebo trvalá, naproti tomu stáří je přirozeným vyústěním života člověka. Nemůžeme jej pociťovat jako něco negativního, neboť zvyšování věku populace je důkazem zvyšování úrovně medicíny, vědy, pracovní a společenské bezpečnosti.

Přestože je obecně chápáno jako pozitivní jev, poměrně často se objevuje tzv. ageismus, který je v současné době velkým společenským problémem. Jedná se v podstatě o diskriminaci na základě vyššího věku, kdy dle průzkumů provedeného MPSV se s touto diskriminací setkal každý 3. občan starší 60 let a v případě občanů starších 70 let to byl každý druhý.⁶²

---

⁵⁹ Zkoumáním stáří a stárnutím se zabývá vědní disciplína zvaná gerontologie.

⁶⁰ Holmerová, I., Jurášková, B., Zikmundová, K. a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3. vydání. Praha: Gerontologické centrum, 2007, s. 27- 28.

⁶¹ Nemoc je odchýlením od správného fungování organismu. Jedná se o samostatnou sociální událost, se kterou souvisí poskytnutí zdravotní péče dle § 13 a násl. ZVzp. Nemoc taktéž může mít vliv na výkon výdělečné činnosti, neboť může mít za následek vznik dočasné pracovní neschopnosti (§ 55 a n. NemPoj), v takovém případě potom vzniká zaměstnanci za prvních 14 dní pracovní neschopnosti (s výjimkou prvních 3 dní) nárok na náhradu mzdy nebo platu dle § 192 ZPr a následně za podmínek § 23 a násl. NemPoj mu vzniká nárok na nemocenskou.

⁶² *Tisková zpráva*[online]. mpsv.cz, [cit. 23. března 2014]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13128/tz_nasili_senior.pdf> .

4.1.1 Stáří v systému sociálního zabezpečení

V důsledku stárnutí organismu a úbytku psychických a fyzických sil je předpokládáno, že po dosažení určité věkové hranice dojde taktéž ke snížení pracovní schopnosti jednotlivce a naopak se zvýší potřeba různých druhů služeb, především zdravotní péče a léčiv.⁶³ Systém sociálního zabezpečení nahlíží na stáří jako na domněnku pracovní neschopnosti a proto na ni reaguje dávkami nahrazujícími příjem, které jsou poskytovány především v rámci systému důchodového pojištění.⁶⁴ Ve své podstatě se jedná o dávky dlouhodobého charakteru, které je třeba financovat. Proto v rámci tohoto systému výdělečně činné osoby přispívají, neboli odvádí pojistné na důchodové pojištění a z těchto příspěvků jsou poté vypláceny dávky osobám, které mají nárok na jejich vyplácení. Tento princip se nazývá solidarita, konkrétně solidarita osob výdělečně činných s osobami pobírajícími důchod.⁶⁵ Tento princip bývá označován za tzv. mezigenerační solidaritu.⁶⁶

O významu dávky starobního důchodu svědčí i fakt, že je jednou z nevíce poskytovaných dávek v rámci systému důchodového pojištění. Jak vyplývá ze statistik ČSÚ, obyvatelstvo ČR postupně stárne (viz. Příloha č. 1), není to však problém pouze ČR, nýbrž stárnutí obyvatel je nejčastějším znakem demografického vývoje ve většině rozvinutých zemí Evropy. Díky neustále se zvyšující úrovni zdravotní péče, techniky a celkově životní úrovně obyvatelstva se snižuje fertilita. V současné době je poměrně běžné, že se žena snaží nejprve dosáhnout pracovní kariéry a až poté přemýšlí o dítěti (což dokazuje i fakt, že průměrný věk matek při narození prvního dítěte⁶⁷ je 28 let). Zároveň se také zvyšuje počet osob vyššího věku a prodlužuje se průměrná celková doba života obyvatel, s čímž souvisí postupné zvyšování osob, které mají nárok na dávku starobního důchodu a zároveň se také prodlužuje doba jejich vyplácení. Lze si tedy dovodit, že s rostoucím počtem starých lidí se zvyšují také sociální náklady na jednoho aktivního člověka (viz. Příloha č. 2), proto bych mohla konstatovat, že tato dávka je velmi finančně nákladná⁶⁸ a stát proto musí přizpůsobovat svou důchodovou

⁶³ V případě potřeby léčiv a zdravotní péče jsou takovéto potřeby řešeny v rámci systému zdravotního pojištění.

⁶⁴ Systém důchodového pojištění je upraven zejména zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Skládá se z důchodového pojištění jako prvního pilíře důchodového systému, důchodového spoření (druhý pilíř), doplňkového penzijního připojištění (třetí pilíř). Blíže k důchodovému pojištění např.: Tester, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 320 s. či Veselý, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2013. 312 s.

⁶⁵ Koldinská, K., Pikorová, G., Švec, L., Tomeš, I. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy Evropské unie*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

⁶⁶ Blíže např. náleží Ústavního soudu ze dne 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07, bod. 39- 55.

⁶⁷ Blíže k této statistice na: *Obyvatelstvo- roční časové řady* [online]. czso.cz, [6. června 2014]. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu>.

⁶⁸ Dle tiskové zprávy ČSSZ ze dne 28. února 2014, stát vyplatil v roce 2013 na dávkách důchodového pojištění 372,3 miliard Kč, přičemž výdaje na starobní důchody tvořily 80%. *2857856 důchodců evidovala ČSSZ k 31. 12. 2013* [online]. cssz.cz, 28. února 2014 [cit. 25. března 2014]. Dostupné na <<http://www.cssz.cz/cz/o->

politiku těmto probíhajícím demografickým změnám, kterými obyvatelstvo ČR prochází. Jedním ze způsobů jakým tento problém vyřešit je posunování hranice důchodového věku, což ve svém důsledku výrazným způsobem omezí růst počtu osob, mající nárok na dávku starobního důchodu. Vzhledem k tomu, že průběh stáří je odrazem předchozího způsobu života, je také důležité, aby se stát snažil podporovat osoby, u kterých nastane určitá sociální událost, díky které se stanou znevýhodněným, podporoval rodinnou soudržnost a podřídil celou sociální politiku principu mezigenerační solidarity.⁶⁹

4.2 Důchodový věk

Dávka starobního důchodu je, jak již bylo naznačeno, nejdůležitější dávkou ze systému důchodového pojištění. Zejména proto, že se vztahuje k veškerému ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu a za předpokladu, že dojde ke splněním zákonem stanovených podmínek, nastane u většiny pojištěnců i vznik nároku na tuto dávku. Zákon o důchodovém pojištění spojuje vznik nároku na starobní důchod se dvěma základními podmínkami: získání potřebné doby pojištění a dosažení zákonem stanoveného věku.⁷⁰

Proces stárnutí obecně je velmi individuální u každé jednotlivé osoby a proto je úkolem zákonodárce, aby stanovil věk pro odchod do důchodu tak, aby nedocházelo k nežádoucímu vylučování populace vyššího věku z pracovního i společenského života, a na druhou stranu jej stanovit tak, aby tyto osoby nebyly nuceny v důsledku nedostatku příjmu k výkonu práce, na kterou již nemají fyzické schopnosti. Právě tento individuální charakter stárnutí zákonodárce promítá do možnosti odejít do předčasného důchodu, jak stanovuje PojDůch v § 31 a taktéž možnosti výkonu výdělečné činnosti i po dosažení zákonem stanoveného věku pro vznik nároku na starobní důchod.⁷¹

Tento faktor však není jediný, ke kterému musí zákonodárce při svých úvahách přihlédnout. Určení věkové hranice pro odchod do důchodu určuje také hospodářská situace státu a demografické změny obyvatelstva, mezi které patří v největší míře právě postupné stárnutí populace.⁷² V ČR se snižuje porodnost a prodlužuje střední doba života obyvatel, z toho důvodu stoupá finanční zatížení státu a stát musí na tyto změny reagovat. Tomuto problému však čelí nejen ČR, nýbrž většina zemí světa, kdy nejběžnější reakcí na tyto změny je prodlužování důchodového věku a zprísňení podmínek přiznání nároku na dávku

---

cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2014/2857856-duchodcu-evidovala-cssz-k-31-12-2013.htm>.

⁶⁹ Příprava na stáří[online]. mpsv.cz, 1. srpna 2008 [cit. 27. března 2014]. Dostupné na <<http://www.mpsv.cz/cs/2856>>.

⁷⁰ § 28 PojDůch

⁷¹ § 37 PojDůch

⁷² Veselý, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*.... s. 83- 85.

starobního důchodu. Jak můžeme vidět v Příloze č. 3, budou občané v řadě zemí odcházet do důchodu a několik let později, než by odcházeli, kdyby ke změnám nedošlo.⁷³

4.2.1 Výchova dítěte a vymezení pojmu dítě

Předtím, než se začnu zabývat jednotlivými věkovými hranicemi pro vznik nároku na starobní důchod, musím vymezit některé klíčové pojmy, jako jsou zejména výchova dítěte a vymezení dítěte samotného. Definici podmínky výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod bychom našli v § 32 odst. 4 PojDůch spolu s ustanovením § 4 vyhlášky Ministerstva práce a sociálních věcí č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění (dále jen vyhláška provádějící PojDůch).⁷⁴ Zde se vyžaduje, aby žena osobní péče o dítě, tedy soustavnou a aktivní osobní péči ženy o dítě, a to do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti let. Do samotné péče o dítě je nutné započítat i dobu, po kterou žena nemohla o dítě pečovat pro nemoc nebo proto, že dítě bylo ze zdravotních důvodů v ústavní péči.⁷⁵

Zákon však pamatuje také na případy, kdy žena tuto podmínku nemůže splnit z objektivních důvodů. Jde o případy, kdy se žena ujala výchovy dítěte po dosažení 8. roku, v takovém případě je podmínka výchovy dítěte splněna, pokud žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu 5 let.⁷⁶ To však neplatí, pokud však žena před dosažením zletilosti dítěte přestane o dítě pečovat.

Podmínka výchovy dítěte je dle § 4 odst. 2 vyhlášky provádějící PojDůch též splněna v případech, kdy žena pečovala o nezletilé dítě od jeho narození do jeho úmrtí, pokud zemřelo po dosažení 6 měsíců věku anebo o něj pečovala alespoň poslední tři roky před dosažením věku, který je potřebný dle PojDůch pro vznik nároku na starobní důchod.

Ustanovení § 32 odst. 4 PojDůch však musí být vykládáno v souvislosti s § 20 odst. 1 PojDůch, kde je obsažena obecná definice dítěte pro účely PojDůch, který definuje dítě jako vlastní nebo osvojené, a pokud zákon dále nestanoví jinak, také převzaté do péče nahrazující péči rodičů. Za dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů musíme považovat takové dítě, které bylo převzaté do této péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu (rozhodnutí soudu dle hlavy II oddílu 2 a hlavy III NOZ), dítě manžela, kterému bylo svěřeno do výchovy

⁷³Gola, Petr. *Světový trend do důchodu čím dál později*[online]. finance.cz, 27. března 2014 [cit. 5. dubna 2014]. Dostupné na < <http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/duchodove-pojisteni/duchodovy-vek-ve-statech-eu.htm> >.

⁷⁴ Výchovou dítěte se zabývá také čttná judikatura Nejvyššího správního soudu, např. rozsudky 3 Ads 37/2003, 3 Ads 134/2012, ale taktéž Ústavního soudu, viz Pl.ÚS 53/04.

⁷⁵ § 4 odst. 1 vyhlášky č. 284/1995 Sb., ze dne 17. listopadu 1995, kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁶ Dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 1. 2007, sp.zn. 6 Ads 34/2006, je podmínka výchovy dítěte dle § 32 odst. 4 věta druhá PojDůch splněna také v případech, kdy žena osobně pečovala po stanovenou dobu o dítě v případě, kdy jí bylo nejprve svěřeno do tzv. předadopční péče.

rozhodnutím soudu⁷⁷ nebo na základě soudem schválené dohody rodičů nebo dítě manžela, pokud druhý rodič rodičovskou odpovědnost nemá a dítě manžela, pokud druhý rodič je mrtev nebo není znám. Taktéž je za dítě převzaté do péče nahrazující péči rodičů považováno dítě, které bylo převzato do péče budoucího osvojitele nebo osoby, která má zájem stát se pěstounem a to na základě rozhodnutí orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo dřívějšího příslušného orgánu, včetně dítěte převzatého do péče na základě předběžného opatření vydaného v rámci řízení o svěřeni dítěte do výchovy.

Pojem dítě se v tomto zákoně vyskytuje v mnoha ustanoveních a některá taktéž obsahují bližší specifikaci tohoto pojmu tak např. v § 50 odst. 3 PojDůch je speciální zužující definice dítěte k ustanovení § 20 odst. 1 PojDůch a v § 52 odst. 1 písm. b) PojDůch, který vymezuje ještě další podmínky.⁷⁸

4.2.2 Obecný důchodový věk dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Stávající úprava PojDůch stanovuje důchodový věk v § 32 a to tak, že rozlišuje tři skupiny pojištěnců, u kterých je úprava věku pro odchod do důchodu odlišná. První skupinou byli pojištěnci, kteří se narodili před rokem 1936. U těchto osob byl potom stanoven důchodový věk odlišný pro muže a pro ženy, u nichž byl ještě rozlišovacím kritériem počet vychovaných dětí. Jak stanovuje § 32 odst. 1, u mužů narozených před rokem 1936 byl důchodový věk stanoven pevně na šedesáti letech, u žen poté v závislosti na počtu vychovaných dětí důchodový věk v rozmezí od 53 let až do 57 let. Pokud žena vychovala alespoň pět dětí, potom důchodový věk činil 53 let, pokud alespoň tři nebo čtyři děti, pak to hranice byla 54 let, pokud vychovala dvě děti, hranice odchodu do důchodu byla 55 let, jedno dítě 56 let a bezdětné ženy 57 let.

Druhou skupinou jsou dle § 32 odst. 2 PojDůch pojištěnci, kteří se narodili v období od roku 1936 až 1977. Těmto osobám se důchodový věk stanovuje dle přílohy k PojDůch. Dle této přílohy, kterou nalezneme v Příloze č. 4, dochází u mužů i u žen k postupnému zvyšování věku pro odchod do starobního důchodu v závislosti na roku narození a u žen opět na počtu vychovaných dětí, kdy věková hranice se u mužů zvyšuje z 61 let a 4 měsíců až na 67 let. U žen, které jsou bezdětné, se poté zvyšuje z 58 let a 8 měsíců na 67 let. Pokud bychom nahlédli do této přílohy, zjistíme, že mimo jiné taktéž dochází k postupnému sjednocování hranice odchodu do starobního důchodu pro muže a ženy a u pojištěnců narozených v roce 1975 zcela

⁷⁷ § 20 odst. 3 PojDůch poté konkretizuje jednotlivá rozhodnutí, kterými má zákon namysli „...rozhodnutí příslušného orgánu...“ dle § 20 odst. 2 věta druhá PojDůch.

⁷⁸ Voříšek, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář...*s. 96- 98 (§ 20).

zaniká vazba na počet vychovaných dětí, kdy je určena jednotná hranice pro všechny a to 66 let a osm měsíců. V těch případech, kdy je v příloze PojDůch určen důchodový věk s přičtením kalendářních měsíců, obsahuje § 32 odst. 2 věty druhé pravidlo pro stanovení takového věku. V tomto případě je důchodový věk dosažen v posledním přičteném kalendářním měsíci a to v den, který se číselně shoduje se dnem narození pojištěnce. V případech kdy takovýto den v takto určeném měsíci není, je důchodový věk dosažen poslední den tohoto posledního přičteného měsíce.

Nakonec třetí skupinou jsou pojištěnci, kteří se narodili v roce 1978 a výše, u nichž je důchodový věk stanoven již jednotně, bez ohledu na pohlaví a bez kritéria počtu vychovaných dětí. Těmto pojištěncům se stanoví důchodový věk dle § 32 odst. 3 PojDůch tak, že se k věku 67 let přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození a rokem 1977. Tak např. pojištěnec, který se narodil v roce 1989, musí od tohoto roku odečíst rok 1977, tím získá počet dvanáct, který je třeba vynásobit dvěma což je dvacet čtyři. Proto musíme k věku 67 let přičíst 24 měsíců. Věková hranice pro odchod do starobního důchodu pro pojištěnce, který se narodil v roce 1989, je stanovena na 69 let, což odpovídá roku 2057.

4.2.3 Zvláštní snížený důchodový věk dle zákona č. 155/ 1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Vzhledem k předmětu této bakalářské práce nesmím pominout také úpravu tzv. snížených důchodových věků, která se nachází v § 74, 74a a 76 PojDůch a nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, ve znění pozdějších předpisů. Před 1. lednem 1993 existovaly tzv. pracovní kategorie (resp. 3 pracovní kategorie), do kterých byla řazena jednotlivá zaměstnání. Třetí kategorie neposkytovala žádné výhody, stejně tak druhá kategorie (došlo k brzkému zrušení výhody, kterou poskytovala), u první kategorie existovala právě možnost snížené věkové hranice pro nárok na starobní důchod.⁷⁹ Tato snížená věková hranice pro vznik nároku na starobní důchod se považuje dle § 74 PojDůch za důchodový věk.

Tento nárok na snížení této hranice pro vznik nároku na starobní důchod, dle předpisů platných před 1. lednem 1996, vzniká po odpracování stanovené doby zaměstnání zařazeném do I. pracovní kategorie nebo v I. (II.) kategorie funkcí a zůstává zachován až do 31. prosince 2018. Dle § 74a PojDůch můžeme rozlišovat vznik nároku na starobní důchod v 50 letech (§ 74a odst. 1) a to za splnění následujících podmínek: získání potřebné doby pojištění, výkon

---

⁷⁹ Voříšek, Vladimír. „Hornické“ starobní důchody. Národní pojištění, 2013, č. 8- 9.

zaměstnání před 1. lednem 1993 při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, které bylo dle předpisů účinných před 1. lednem 1969 zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie zakládající nárok na starobní důchod při dosažení věku alespoň 55 let, alespoň po dobu 10 let, nástup do zaměstnání v uranovém průmyslu na pracovištích i rizikem ionizujícího záření před 1. lednem 1969 (toto zaměstnání však nemusí splňovat podmínku zařazení do příslušné pracovní kategorie). Nutné poznamenat, že v případě, kdy nejsou naplněny předpoklady pro aplikaci opatření z roku 1965 před 1. červencem 2006, ale jsou naplněny podmínky dle § 74a odst. 2, lze aplikovat toto opatření namísto § 74a odst. 1, nejdříve však od 1. července 2006.⁸⁰

Dále § 74a PojDůch rozlišuje nárok na starobní důchod již v 55 letech (§ 74a odst. 2), kdy podmínky pro vznik nároku jsou jen lehce odlišné od předchozího odstavce. Opět je nutné splnit podmínku potřebné doby pojištění, vykonávat zaměstnání při těžbě, průzkumu a zpracování uranové rudy, které bylo však zařazeno mezi zaměstnání I. pracovní kategorie právními předpisy účinnými před 1. lednem 1993, a to alespoň po dobu 10 let. Tímto zaměstnáním však není myšleno zaměstnání v hornictví vykonávané pod spodní úrovní nadloží a na skrývce v povrchových dolech na radioaktivní suroviny.⁸¹

V souvislosti s tímto je třeba ještě zmínit § 76 PojDůch, který určuje důchodový věk podle věkové hranice v nařízení vlády ČSFR č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům. Toto nařízení stanovuje věkovou hranici na padesáti letech a to občanům, kteří vykonávali určitá zaměstnání I. pracovní kategorie v hornictví, dosáhli 50 let a to do 31. prosince 2010, plus splnili další podmínky stanovené v tomto předpise.

Ve své podstatě se jedná o ustanovení, které zvýhodňuje pracovníky v hornictví oproti ostatním skupinám pojištěnců. Nutno podotknout, že ne vždy může být určitá úprava, která zvýhodňuje některou skupinu osob oproti jiným, nezbytně považována za porušení principu rovnosti. Dle ústavního soudu a jeho ustálené judikatury totiž zákonodárce disponuje s určitým prostorem k úvaze, zda zakotví pozitivní diskriminaci. Při tom musí brát zejména v úvahu, zda takovéto zvýhodnění je založeno na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi tímto legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení existoval vztah přiměřenosti.⁸² V tomto případě zcela souhlasím s nálezem ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02, ve kterém se ústavní soud mimo jiné zabýval taktéž zvýhodněným postavením právě pracovníků v hornictví s tím, že zkoumal objektivní a rozumné důvody odlišné právní

---

⁸⁰ Voříšek, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 225- 228 (§ 74a).

⁸¹ Voříšek, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*...s. 225- 228 (§ 74a).

⁸² Viz např. nálezy Pl. ÚS 15/02, Pl. ÚS 50/06.

úpravy od ostatních pojištěnců. Ústavní soud při svém posuzování vzal v úvahu zejména fakt, že tito příslušníci vykonávali po určitou dobu mimořádně fyzicky i psychicky náročnou a rizikovou práci v extrémně náročném pracovním prostředí. V otázce, zda se jedná o rozumné důvody, ústavní soud dovodil, že důvodem takovéto úpravy je zejména fakt, že tato práce má v mnoha případech zvláště nepříznivé zdravotní dopady spolu se sociálními dopady, a proto je třeba tuto úpravu posoudit jako ústavní a nejedná se o libovůli zákonodárce. S tímto názorem ústavního soudu mi nezbyvá než plně souhlasit, neboť jak je zřejmé, jedná se pouze o využití možnosti zákonodárce kompenzovat faktické znevýhodnění této skupiny a taková úprava je proto skutečně založena na objektivních a rozumných důvodech.

Na závěr ještě nesmíme zapomenout na § 94 PojDůch, kde je stanoven důchodový věk pro účastníky odboje (osoby, které byli považovány za účastníky odboje dle předpisů platných ke dni 31. prosince 1995), kterým se pro nároky na důchody vzniklé po 31. prosinci 1995 zachovává nárok na snížení věkové hranice pro nárok na starobní důchod. Kdy tato snížená věková hranice je považována za důchodový věk.

4.3 Zvýhodněné postavení žen při stanovení důchodového věku

Rovné postavení mužů a žen je velmi aktuálním tématem a to nejen u nás, ale také v EU a dalších demokratických zemích světa. Právě systémy důchodového pojištění bývají zpravidla ty, u kterých se ve velké míře vyskytuje nerovnost mezi muži a ženami a nejinak je tomu i v ČR. Jako hlavními příčinami rozdílného zacházení v systémech důchodového pojištění by bylo možné označit tradiční společenskou představu dělby práce, kdy žena zpravidla vzhledem k povinnostem souvisejícími s péčí rodiny vykonává hůře placené zaměstnání, neboli dosahuje nižších příjmů než muž a s tím související závislost těchto systémů na výši příjmů, což ve svém důsledku staví ženy v systémech sociálního pojištění do znevýhodněného postavení. Toto znevýhodněné postavení se následně státy snaží vyrovnat zvýhodněním žen vůči mužům, kdy nejčastějšími nástroji jsou zejména rozdílný důchodový věk mezi muži a ženami, spolu se snižováním důchodového věku ženám v závislosti na počtu vychovaných dětí.⁸³

V ČR byl rozdílný důchodový věk pro muže a ženy zaveden již v roce 1957 a diferenciací důchodového věku žen dle počtu vychovaných dětí v roce 1964. Tato úprava měla odrážet odlišnou situaci matek, které vedle plnění pracovních povinností také pečovaly o děti. Dle Tomeše však ve skutečnosti šlo pouze o slib do budoucnosti, neboť tehdejší

---

⁸³ Koldinská, Kristina. Některé aspekty rovného postavení mužů a žen v českém důchodovém pojištění ve světle práva ES. In Bělina, Miroslav, Kalenská, Marie (ed). *Poceta Petru Trösterovi k 70. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 209- 221.

komunistický režim neměl dost prostředků pro zabezpečení žen v mateřství.⁸⁴ Naše stávající úprava důchodového věku zakotvuje oba výše zmiňované nástroje, přičemž z hlediska právní úpravy rovnosti žen a mužů v oblasti práva EU nevykazuje žádné závažnější nedostatky, neboť samotné právo EU připouští stanovení odlišného důchodového věku pro muže a ženy. Je však žádoucím sblížení těchto věkových hranic.⁸⁵

Dle mého názoru je úprava rozdílných věkových hranic pro odchod do důchodu pro muže a ženy právě odrazem předchozího politického systému ovlivněného tehdejšími obrazy společenského smýšlení, kdy žena skutečně byla stavěna do role matky nikoli živitelky rodiny. Stávající právní úpravu PojDůch považuji za opravdový obrat k lepšímu, neboť v § 32 tohoto zákona je již zakotveno postupné sjednocování důchodového věku pro muže a ženy, ke kterému by mělo dojít již u pojištěnců narozených v roce 1975. Nevidím totiž jediný důvod, proč by ženy měly odcházet do důchodu dříve než muži, neboť zpravidla to byli muži, kteří vykonávali fyzicky náročnější práci, která samozřejmě měla a má vliv na průběh stáří daného člověka a taktéž z pragmatického hlediska se ženy obecně dožívají vyššího věku než muži a proto jim stát musí vyplácet dávku starobního důchodu déle. Proto si dovedu představit situaci, kdy se délka vyplácení dávek starobního důchodu ženě i zdvojnásobí oproti muži. Je proto v zájmu státu postupně odstraňovat tuto nerovnost.

Jako problematické však vidím ustanovení, které diferencuje důchodový věk žen dle počtu vychovaných dětí.⁸⁶ Dle mého názoru se jedná o diskriminační ustanovení, neboť pro muže takovýto postup zákon nepředpokládá. Co v situacích, kdy to byl muž, který se staral o dítě? Touto problematikou se zabýval také Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl. 53/04, kde však bohužel neshledal příslušné ustanovení PojDůch týkající se diferenciací důchodového věku žen dle počtu vychovaných dětí za porušení čl. 1 a 3 odst. 1 LZPS. Poměrně zajímavé je však odlišné stanovisko soudkyně Formánkové k tomuto nálezu, která konstatuje, že právě toto dotčené ustanovení PojDůch zakládá nepřipustnou diskriminaci mužů v právu na hmotné zabezpečení ve stáří, se kterým se plně ztotožňuji.

Na druhou stranu však souhlasím s názorem Ústavního soudu, že by nebylo vhodné, aby bylo zrušeno ustanovení § 32 PojDůch okamžitě a nahradilo jej ustanovení ve své podstatě nediskriminační, neboť tím by došlo k vybočení z principu minimalizace zásahu a také právní

---

⁸⁴ Tomeš, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky...*

⁸⁵ Důležité jsou zejména dvě směrnice: Směrnice Rady č. 79/7 EHS ze dne 19. prosince 1978, o postupném zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v otázkách sociálního zabezpečení a Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2006/54/ES ze dne 5. července 2006 o zachování zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání.

⁸⁶ Ráda bych upozornila na nálezy Ústavního soudu ze dne 6. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04, ve kterém se soud taktéž zabýval problematikou rozdílné úpravy pro zohledňování doby péče o dítě jako doby pojištění pro muže a ženy, kdy soud shledal ustanovení § 5 odst. 1 písm. r) PojDůch jako diskriminační a proto jej zrušil.

jistoty.⁸⁷ Řešení nerovného postavení mužů a žen proto musí přicházet postupně, v souladu s vývojem sociálních poměrů společnosti. Dle mého názoru stávající právní úprava dle § 32 odst. 3 PojDůch, kdy dochází k jednotné úpravě důchodového věku pro všechny pojištěnce bez dalšího je velkým krokem k odstranění nerovného postavení žen a mužů v systému důchodového pojištění.

---

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl.ÚS 53/04, bod. 36

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zejména analyzovat právní úpravu důchodového věku, jako jedné z podmínek vzniku nároku na starobní důchod, se zaměřením na některé problematické aspekty s tímto tématem souvisejícím. Jak bylo již naznačeno, soustředila jsem se zejména na rozebrání právní úpravy důchodového systému v právním řádu ČR, a která je taktéž klíčovou částí této práce. Mimo jiné jsem však také vymezila základní pojmy týkající se této problematiky, jako jsou sociální událost, věk atd. První kapitola této práce je jakýmsi právně teoretickým vhladem do celkové problematiky, neboť se zde koncentruji na vymezení pojmů právní skutečnosti a sociálních události, s důrazem na základní sociální události. Druhá kapitola se zaměřuje na věk jako sociální událost s tím, že nejprve snažím o obecné vymezení tohoto pojmu a následně se zabývám jeho významem v právu sociálního zabezpečení. Následující kapitola přímo navazuje na předchozí, neboť se zabývá věkem a jeho významem v jiných právních odvětvích zejména v právu ústavním, trestních, občanském a správním. Stěžejní částí práce je však kapitola čtvrtá, která se zabývá důchodovým věkem a s ním souvisejícím stářím, včetně aktuálního tématu ageismu. V oblasti důchodového věku jsem zejména rozebrala právní úpravu v ČR a to včetně důchodového věku obecného ale i zvláštní, spolu s problematikou výhodnějšího postavení žen.

Na samotný závěr nezbývá než shrnout poznatky, které jsem zjistila v rámci této bakalářské práce a navrhnout některé možné směry úprav a řešení těchto problémů. Vzhledem k tomu, že populace většiny zemí světa stárne a ČR není výjimkou, je nutné aktivně reagovat na tyto demografické změny v populaci, přičemž jedním z projevů je právě postupné zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu. Nutné podotknout, že tento fakt je obecně českou společností negativně vnímán. Já se domnívám, že zcela správně zákonodárce reaguje na populační vývoj a se zvyšováním věkové hranice plně souhlasím. Stárnutí obyvatelstva totiž považuji za průvodní jev neustálého pokroku medicíny a technologií, kdy úměrně se zvyšováním délky života, dochází také ke zkvalitnění životní úrovně a zdraví lidí. Na druhou stranu se však domnívám, že poroste nezaměstnanost právě lidí vyššího věku. Z toho důvodu je nutné, aby se stát snažil podporovat zaměstnavatele, aby zaměstnávali takovéto osoby prostřednictvím např. finančních motivací, neboť ageismus je stále aktuálním problémem. Kdy osoby vyššího věku jsou jednou z rizikových skupin v oblasti zaměstnanosti. Tyto osoby patří obecně dle Úřadu práce k rizikovým skupinám, neboť si obtížně hledají zaměstnání, dalším problémem je zaměstnávání seniorů za rozdílných resp. horších mzdových podmínek než ostatních zaměstnanců. Důchodce totiž může pobírat starobní důchod a zároveň pracovat, proto často pracují za nižší mzdu než zaměstnanci, kteří nemají nárok na starobní důchod. Zde

tedy dochází k zřetelnému diskriminačnímu jednání s osobami vyššího věku. Není důvod pochybovat o tom a již to zde bylo zmíněno, že v důsledku stáří dochází k fyziologickým změnám v organismu člověka, které se mohou projevit i jako snižování pružnosti a schopnosti se přizpůsobovat rychle se rozvíjejícím technologickým a jiným změnám, popř. úpadku fyzické kondice, což může činit problémy při výkonu některých zaměstnání. Dle mého názoru však nesmíme pomíjet potenciál, který staří lidé nabízejí. Tento problém není překážkou, neboť jej lze vyřešit pouhým zjednodušením náplně práce takovéto osoby, což může být přínosem jak pro zaměstnavatele, tak pro tohoto zaměstnance. Prodloužení aktivní činnosti těchto pracovníků totiž pozitivně ovlivňuje proces stárnutí a přispívá zároveň k prodlužování života. Zaměstnavateli se poté nabízí možnost využití dlouholetých zkušeností a praxe takovýchto osob k zaškolení a zdokonalení mladších pracovníků, kterým tato dlouholetá praxe naopak chybí.

Musíme si však položit otázku, jaká je příčina ageismu? Hlavní důvod vidím v předsudcích, které jsou zakořeněné ve společnosti, kteří vidí staré lidi jako práce neschopné a nepřizpůsobivé. Nejlepším řešením této situace poté vidí dosáhnoutí mezigeneračního porozumění a udržování kontaktu lidí různých věkových kategorií a vnímání rozdílnosti jednotlivých členů stejných věkových kategorií. S tímto mi nezbývá než souhlasit, neboť díky tomu, že lidé vyššího věku budou udržovat kontakt s lidmi mladšími, budou se schopni lépe orientovat v moderní společnosti a získají tak povědomí i např. o aktuálních moderních technologiích, jejich použití, sociálních sítích atd. a tím se snáz začlení do rychle se rozvíjející společnosti. Mladí lidé pak poznají změny, kterými lidé vyššího věku provázejí, což přispěje k lepší vzájemné interakci a porozumění.

Souhlasím taktéž se zvláštní úpravou důchodového věku, ve které jsou reflektována některá fyzicky velmi náročná zaměstnání, neboť se takováto zaměstnání a jejich vliv na zdravotní stav člověka nedají srovnávat např. s pozicí prodavačky v obchodu s oblečením nebo ekonoma a proto bych navrhovala tyto změnit nadále ponechat.

Dále bych se ráda zmínila o diskutovaném zvýhodněném postavení žen při stanovení důchodového věku. Nutné podotknout, že současný PojDůch dle mého názoru skutečně obsahuje takováto ustanovení, nýbrž jedná se pouze o výdobytek předchozího režimu a z důvodu zachování principu právní jistoty jsou změny postupné. V současné době musím říci, že obecně ochrana proti diskriminaci je v ČR na vysoké úrovni. Rozhodně velkým přínosem bylo přijetí antidiskriminačního zákona, a v oblasti důchodového pojištění také odstranění rozlišování důchodového věku žen na základě počtu vychovaných dětí a celkového

sjednocení úpravy důchodového věku pro obě pohlaví musím konstatovat, že jsme na poměrně dobré cestě k odstranění takovéto diskriminace.

Závěrem mi nezbývá než dodat, že oblast důchodového pojištění je velmi dynamická, neboť je ovlivňována jak aktuální politickou situací, tak finanční situací státu a je nutné aktivně reagovat na změny, které přinášejí právě vývoj hospodářské situace státu a populační změny tak, aby zbytečně nedocházelo k vylučování lidí vyššího věku ze sociálního života a nesnižovala se jejich životní úroveň a to zejména soustředěním se na financování systémů důchodového pojištění a s tím související snahou o snižování celkové nezaměstnanosti.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

Osina, P. *Teorie práva*. Praha: Leges, 2013. 310 s.

Tröster, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 320 s.

Koldinská, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 207 s.

Sládeček, Vladimír. *Obecné správní právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 464 s.

Dvořák, Jan, Švestka, Jiří, Zuklínová, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné I- díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2013. 430 s.

Horyna, Štěpán, Blecha, Šaradín a kol. *Filosofický slovník*. 2. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s. r. o., 2002.

Voříšek, Vladimír. *Zákon o důchodovém pojištění. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 505 s.

Koldinská, K., Pikorová, G., Švec, L., Tomeš, I. *Sociální zabezpečení osob migrujících mezi státy Evropské unie*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 249 s.

Jelínek, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 968 s.

Jelínek, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha: Leges, 2013. 1216 s.

Holmerová, I., Jurášková, B., Zikmundová, K. a kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 3. vydání. Praha: Gerontologické centrum, 2007, s. 27- 28.

Tomeš, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2010. 440 s.

Pavlíček, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda: I. Díl. Obecná státověda*. Praha: Linde a. s., 1998. 363 s.

Veselý, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2013. 312 s.

Švestka, Jiří, Dvořák, Jan, Fiala, Josef. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 1736 s.

Fiala, Josef, Kindl, Milan. *Občanské právo hmotné*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 650 s.

Tomeš, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Praha: VŠEHRD, 1995. 228 s.

Klíma, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině- 2. díl*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

Koldinská, Kristina. Některé aspekty rovného postavení mužů a žen v českém důchodovém pojištění ve světle práva ES. In Bělina, Miroslav, Kalenská, Marie (ed). *Poceta Petru Trösterovi k 70. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 209- 221.

Právní předpisy

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2000 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády České a Slovenské Federativní Republiky č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů

Nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 128/ 2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 312/ 2002 Sb., o úřednících územně samosprávného celku a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 284/1995 Sb., kterou se provádí zákon o důchodovém pojištění

Odborné časopisy

Voříšek, Vladimír. „*Hornické“ starobní důchody*. Národní pojištění, 2013, č. 8- 9.

Judikatura českých soudů

Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93

Nález Ústavního soudu ze dne 21. března 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02

Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07

Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04

Nálezu Ústavního soudu ze dne 16. října 2007, sp. zn. Pl. 53/04

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 1. 2007, sp. zn. 6 Ads 34/2006

Internetové stránky

Ďoubal, Stanislav. *Biologický věk a jeho význam* [online]. apps.fat.cuni.cz, 22. listopadu 2000 [cit. 20. března 2014]. Dostupné na <<http://apps.faf.cuni.cz/gerontology/biologicalage/importancy/age.asp>>.

Tisková zpráva[online]. mpsv.cz, [cit. 23. března 2014]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13128/tz_nasili_senior.pdf> .

Příprava na stáří[online]. mpsv.cz, 1. srpna 2008 [cit. 27. března 2014]. Dostupné na <<http://www.mpsv.cz/cs/2856>>.

Benešová, Romana. *Ageismus* [online]. Socioweb.cz, [cit. 24. března 2014]. Dostupné na <http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/186_SOCIOWEB_01_2011_.pdf>.

Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100[online]. czso.cz, 23. července 2013 [cit. 25. března 2014]. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/2013ediciplan.nsf/publ/4020-13-n_2013>.

Gola, Petr. *Světový trend do důchodu čím dál později*[online]. finance.cz, 27. března 2014 [cit. 5. dubna 2014]. Dostupné na < <http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/duchodove-pojisteni/duchodovy-vek-ve-statech-eu.htm>>.

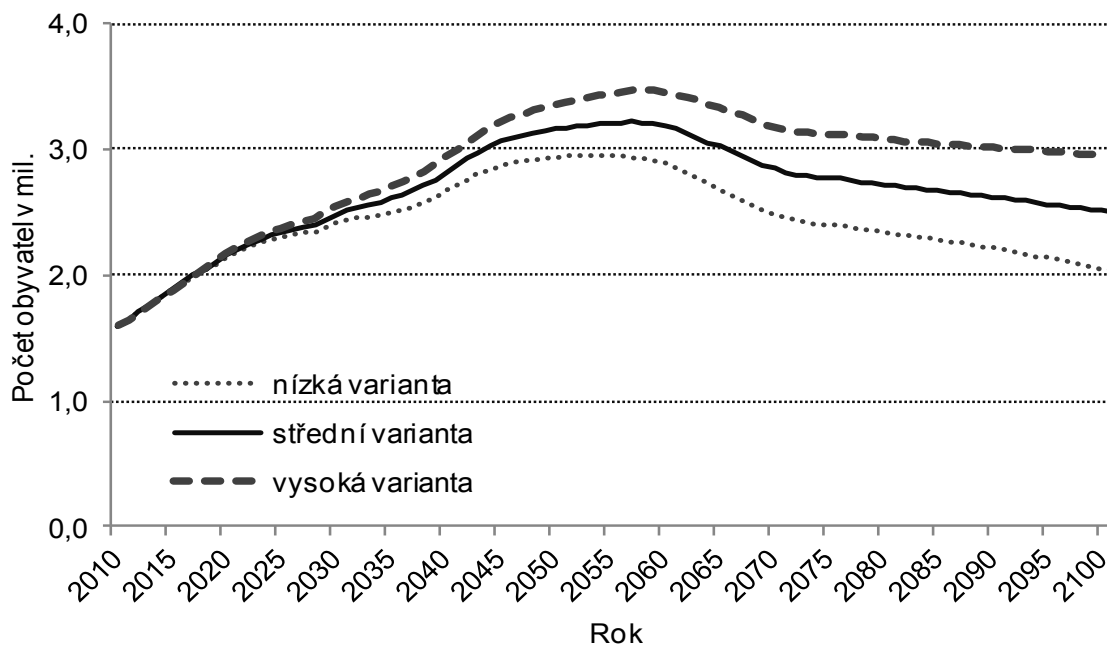
Přílohy

Příloha č. 1

Tab. 1.: Složení věkové populace ČR mezi roky 2011- 2071⁸⁸

	2011	2021	2031	2041	2051	2061	2071
0-14 let	1522 mil.	1613	1332	1231	1262	1144	1061
15- 64 let	7328 mil.	6710	6525	5990	5342	5029	4902
65 a více	1637 mil.	2205	2516	2876	3174	3163	2818
Průměrný věk	40,9	43,2	45,9	47,8	48,9	49,8	49,8

Počet obyvatel nad 65 let věku

⁸⁸ Údaje jsou relevantní ke dni 23. července 2013 a jsou čerpány z dat získaných Českým statistickým úřadem: *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100* [online]. czso.cz, 23. července 2013 [cit. 25. března 2014]. Dostupné na < http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/4020-13-n_2013 >.

Příloha č. 2

Tab. 2: Přehled rostoucího počtu důchodců a počtu poplatníků v rozmezí let 2007- 2012⁸⁹

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Počet starobních důchodců	1997503	2034881	2071269	2225908	2266328	2340218
Počet poplatníků pojistného	4958581	5006895	4909120	4829554	4923898	4933997
Počet poplatníků pojistného/ 1 starobního důchodce	2,48	2,46	2,37	2,17	2,17	2,11

⁸⁹ Údaje jsou relevantní ke dni 31. březnu 2012 a jsou čerpány z: *Počty důchodců a poplatníků pojistného*[online]. mpsv.cz, 15. února 2012 [cit. 26. března 2014]. Dostupné na: <<http://www.mpsv.cz/cs/12950>>.

Příloha č. 3

Tab. 3: Zvyšování důchodového věku ve vybraných zemích světa⁹⁰

Země	Rok změny: od roku	Zvýšení věku odchodu do důchodu
Austrálie	2017- 2023	z 65 na 67 let
Dánsko	2019- 2022	z 65 na 67 let
Estonsko	2026	z 63 na 65 let pro muže i ženy
Irsko	2028	z 66 na 68 let
Kanada	2023- 2029	z 65 na 67 let
Maďarsko	2022	z 62 na 65 let
Německo	Pro občany narozené po roce 1964 a později	z 65 na 67 let
Nizozemí	2023	z 65 na 67 let
Rakousko	2024- 2033	muži i ženy 65 let
Řecko	2013	67 let
USA	2013	z 66 na 67 let
Velká Británie	2046	68 let

⁹⁰ Gola, Petr. *Světový trend do důchodu čím dál později*[online]. finance.cz, 27. března 2014 [cit. 5. dubna 2014]. Dostupné na < <http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/duchodove-pojisteni/duchodovy-vek-ve-statech-eu.htm>>.

Příloha č. 4

Tab. 4: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968

Rok narození	Důchodový věk činí u žen s počtem vychovaných dětí						
	mužů	0	1	2	3	4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r	61r+8m	60r+4m	59r	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+4m	62r	60r+8m	59r+4m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+8m	62r+4m	61r	59r+8m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	62r+8m	61r+4m	60r	60r	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r	61r+8m	60r+4m	60r+4m	59r
1961	64r+4m	64r+4m	63r+4m	62r	60r+8m	60r+8m	59r+4m
1962	64r+6m	64r+6m	63r+8m	62r+4m	61r	61r	59r+8m
1963	64r+8m	64r+8m	64r	62r+8m	61r+4m	61r+4m	60r
1964	64r+10m	64r+10m	64r+4m	63r	61r+8m	61r+8m	60r+4m
1965	65r	65r	64r+8m	63r+4m	62r	62r	60r+8m
1966	65r	65r	65r	63r+8m	62r+4m	62r	61r
1967	65r	65r	65r	64r	62r+8m	62r	61r+4m
1968	65r	65r	65r	64r	63r	62r	61r+8m

Shrnutí (Abstrakt)

Tato bakalářské práce se zabývá zejména analýzou právní úpravy důchodového věku v ČR, jako jedné z podmínek vzniku nároku na starobní důchod, se zaměřením na některé problematické aspekty s tímto tématem souvisejícím. Práce je systematicky členěna do úvodu, čtyř kapitol a závěru.

Jak bylo již naznačeno, soustředila jsem se na rozebrání právní úpravy důchodového systému v právním řádu ČR. Nejprve jsem se zaměřila na jakýsi právně teoretický vhled do celkové problematiky, kdy se koncentruji zejména na vymezení pojmů právní skutečnosti a sociálních události, včetně jejího členění, s důrazem na základní sociální události. Poté se zaměřuji na věk jako sociální událost s tím, že se snažím o obecné vymezení tohoto pojmu a následně se zabývám jeho významem v právu sociálního zabezpečení. Neopomenu se také zmínit o věku a jeho významem v jiných právních odvětvích zejména v právu ústavním, trestních, občanském a správním. Stěžejní částí práce je však ta část, ve které se zabývám důchodovým věkem a s ním související problematikou stáří, včetně aktuálního tématu ageismu.

Závěrem této práce se poté zabývám důchodovým věkem a jeho právní úpravu v ČR a to včetně důchodového věku obecného ale i zvláštní, spolu s problematikou výhodnějšího postavení žen, kdy se také nezapomenu zmínit o některých důležitých judikátech Ústavního soudu, týkající se této oblasti. Závěr poté obsahuje shrnutí a pohled na danou problematiku.

Seznam klíčových slov:

Sociální událost, věk, důchodový věk, právní skutečnost, ageismus, stáří, sociální zabezpečení, důchodové pojištění

Abstract

This bachelor thesis is focused on analysis of legislation of the retirement age in Czech Republic as one of the condition of entitlement for retirement pension focusing on some problematic aspects related to that. This thesis is systematically divided into introduction, four chapters and conclusion.

First there is legal-theoretical insight to this issue, where I try to concentrate on definition of legal fact and social event, including their types with an emphasis on fundamental social events. Then thesis analysis age as social event, his general definition with focus on his role in law. Thesis is also concentrated on age and his importance in constitutional law, civil law, criminal law, administrative law. The main part of my thesis consists of analysis of the legislation of the retirement age in Czech Republic and ageing in general, where I try to focus on some main problems which comes with this process such as ageism and I also focus on unequal status of men and women in the legislation of retirement age in the Czech Republic, where there is mentioned also some important case law of the Constitutional Court of Czech Republic. Ending is basically summary of this bachelor thesis.

Key words:

Social event, the retirement age, legal fact, ageism, old age, social security, pension insurance